

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Samenwonen

In twee artikelen wil ik ingaan op samenwonen. Sinds de jaren '60 werd dat in de maatschappij steeds gewoner. Sinds ongeveer twintig jaar neemt het ook in de kerk toe. Er is over dit onderwerp regelmatig geschreven. Toch zie ik de laatste jaren minstens drie nieuwe ontwikkelingen. In het begin trof je samenwonen vooral aan in grotere kerken of stadskerken; vandaag haast overal. Aanvankelijk vormde samenwonen een losse relatievorm in plaats van het huwelijk, terwijl er nu officiële alternatieven bestaan voor dat huwelijk. Tenslotte keurden vroeger ambtsdragers en ouders elk samenwonen vanzelfsprekend af, maar ik merk tegenwoordig groeiende onzekerheid op dit punt. Daarom lijkt het me goed er nader op in te gaan.

A.L.Th. de Bruijne ■

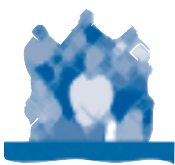
In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - A.L.Th. de Bruijne</i>	
Samenwonen	137
<i>Kerkelijk leven - B. Luiten</i>	
Een hogere weg voor de 'Ichtus-gemeente'	142
<i>Meditatief - J. Glas</i>	
De HEER het hof maken	144
<i>Wandelen met God - O.W. Bouwsma</i>	
Lessen om te leren	145
<i>Achtergronden - H. Wiegers</i>	
Over verwarring en omslag in het oorsprongsdenken I	147
<i>Lied van de week - J. Smelik</i>	
Liedboek gez. 109: Hoor een heilig koor van stemmen	151
<i>In memoriam - J. Smelik</i>	
Pleitbezorger van liturgie van Gods verbond	152
<i>Kunst - W.L. Meijer</i>	
Rembrandt	154
<i>Uit de kerken, Persbericht, Meegelezen</i>	

Niet te gemakkelijk

Sommige christenen zijn met samenwonen vlot klaar. Het is volgens hen een manier om seksueel verkeer met elkaar te hebben, terwijl je niet getrouwd bent. Niet als moment van zwakte, maar als een bewuste keus. Want je trekt bij elkaar in en geeft daarmee aan je relatie een geregelde status. Tegelijk wil je nog geen verplichting voor het leven aangaan. Je moet weer van elkaar af kunnen. Onderzoek leert dat dit meestal ook gebeurt. Sommige christenen volstaan ermee vast te stellen dat dit alles strijdt met het zevende gebod. Seksuele omgang is gebonden aan huwelijk en huwelijksstrouw.

En zo is het. Toch maak je het jezelf met deze benadering te gemakkelijk. Er bestaan ook andere manieren van samenwonen. Als predikant in Rotterdam-Centrum heb ik samen met de kerkenraad in het begin van de jaren '90 een brochure over samenwonen geschreven. Daarin benaderden wij dit niet alleen vanuit het zevende gebod maar ook vanuit het vijfde. Er zijn 'samenwoners' die ook vinden dat intieme seksualiteit thuis hoort binnen 'het

huwelijk'. Maar zij denken anders over dat huwelijk. Dat bestaat al zodra je als man en vrouw samen elkaar trouw belooft. Daar heb je geen andere mensen bij nodig. Zulke 'samenwoners' hebben, zeiden wij in die brochure, een probleem met het vijfde gebod. Zij doen geen recht aan de plaats van ouders, overheid en samenleving rond hun huwelijk. Die 'fout' is minder ingrijpend. Zij kiezen wel voor Gods wil voor de omgang tussen man en vrouw. Zij begrijpen alleen niet dat een huwelijksrelatie officieel ingebed moet liggen in de gemeenschap om hen heen. Nog steeds vind ik dat we als kerk genuanceerd naar 'samenwoners' moeten kijken. Niet altijd gaat het om een vrijblijvende en ongeordende seksuele relatie. Soms moet je eerlijk vaststellen dat er sprake is van een 'incomplete huwelijk'.

Andere achtergronden

Bovendien bestaat er vandaag nog een vorm van samenwonen. Er zijn christenen die ook erkennen dat de relatie tussen een man en een vrouw een publieke zijde heeft. Maar volgens hen reikt de huidige samenleving daarvoor

bewijs soms niet te leveren. Nu mag je in Nederland in dat geval wel een samenlevingscontract aangaan. Het valt te begrijpen dat mensen in zulke omstandigheden daarvoor kiezen.

Deze derde categorie 'samenwoners' vergt weer een eigen beoordeling. Hier is geen vrijblijvende seksuele relatie aan de orde, en evenmin gebrekkig zicht op het publieke karakter van het huwelijk. Het gaat om noodweer of om een andere inschatting van de maatschappelijke context in ons land. Ik begrijp dat ambtsdragers en anderen in onze kerken zich afvragen of de kerk in deze gevallen zo'n samenlevingscontract of geregistreerd partnerschap niet gewoon als huwelijk voor God en zijn gemeente kan erkennen.

Tegelijk bestaat het risico dat overwegingen rond deze speciale situaties ook toegepast worden op de eerdere vormen van samenwonen. Als vanzelf ga je daarover dan ook wat minder moeilijk doen. De enig verantwoorde route om in de vragen op dit terrein verder te komen, is dan ook te erkennen dat het ene samenwonen het andere niet is. Wij moeten geen algemeen totaaloordeel over samenwonen willen hebben.

het zou daarom schijnheilig zijn als wij in de kerk stevig inzetten op samenwonen en het bedgedrag tijdens verkeringstijd wat omzeilen

naast het traditionele burgerlijk huwelijk meer mogelijkheden aan. Je kunt ook een samenlevingscontract sluiten of een geregistreerd partnerschap aangaan. Voor een christen, zeggen zij, maakt dat niet meer uit. Want het burgerlijk huwelijk in onze samenleving staat allang niet meer gelijk aan het bijbelse huwelijk. Welke maatschappelijke mogelijkheid je ook kiest, altijd moeten christenen er zelf iets aan toevoegen om op de hoogte van de Bijbel te komen. Bij elk van de vormen moet je elkaar alsnog levenslang trouw beloven in de naam van God.

Soms veroorzaken aanvullende argumenten een keus tegen het burgerlijk huwelijk. Eén van beide partners had zo'n huwelijk achter de rug en kreeg daarin te maken met misbruik, mishandeling of overspel. Of het mislukte en schadelijke huwelijk van ouders bewerkte rond het hele verschijnsel 'burgerlijk huwelijk' een neerdrukkende atmosfeer. Juist om de eigen relatie bewust in een ander licht te zien en daarin onbevangen te gaan voor echte liefde en trouw, kiezen sommigen niet voor het burgerlijk huwelijk!

Een ander voorbeeld betreft voormalige asielzoekers met een Nederlandse partner. Om in ons land te kunnen trouwen, moet je bewijzen dat je geen partner hebt in je land van herkomst. Juist voor vluchtelingen valt als gevolg van de politieke situatie in hun vaderland zo'n

Elk van de genoemde vormen vraagt om een eigen afweging in het licht van de bijbel. Ook het kerkelijk beleid en de eventuele kerkelijke tuchtoefening kan per vorm verschillen.

Bijbel en huwelijk

Zegt de Bijbel iets over dit onderwerp? Natuurlijk, zegt iemand. De Bijbel kent alleen het huwelijk als instelling van God. Dat sluit samenwonen uit. Maar wij mogen het huwelijk waarover de Bijbel spreekt, niet zomaar gelijk stellen aan het burgerlijk huwelijk dat wij kennen. In de tijd van de Bijbel regelden bijvoorbeeld de wederzijdse families de relatie, terwijl wat wij 'overheid' noemen niet zo in beeld kwam. Inderdaad komt ons samenwonen in de bijbel niet voor, maar ons huwelijk ook niet. Toch wijst de Bijbel ons hierin vandaag de weg. Om die te ontdekken moet je echter meer doen dan het huwelijk zoals dat in de tijd van de Bijbel bestond tot de norm verklaren en het daarbij gemakshalve gelijkstellen aan het burgerlijk huwelijk zoals wij dat kennen. Juist zulk simplisme kan maken dat velen een echt bijbelse lijn rond samenwonen gewoon niet hebben opgepikt. Beter is het om even het woord 'huwelijk' te vergeten en de vraag te stellen wat volgens de Bijbel de basisstructuur is van de man-vrouw-relatie zoals God die bedoeld heeft. Die ontdek je alleen maar als je het geheel van

de Bijbel in rekening brengt, met oog voor de voortgang tussen Oude en Nieuwe Testament en tussen schepping en koninkrijk. Dat geheel van de Bijbel gaat ook op dit punt pas helemaal open in Christus en zijn werk.

Een handvol vingerwijzingen

Die bijbelse boodschap kun je samenvatten in vijf punten, als een hand vol vingers die ons rond samenwonen de weg wijzen.

De *eerste vinger* wijst naar een *man* en een *vrouw*. God mikt niet op een relatie tussen twee mensen (m/v). Op dit punt verschilt het huwelijk in bijbels licht ingrijpend van het burgerlijk huwelijk in het Nederland van nu. De openstelling van het huwelijk voor personen van gelijk geslacht heeft het tot in zijn basisstructuur aangetaast en opnieuw gedefinieerd. Een man-vrouw-relatie werd een optelsom van geslachtsloze moderne individuen. Daarom moet de kerk het burgerlijk huwelijk van zijn leden niet meer automatisch accepteren als een huwelijk voor God. Niet alleen maar bij 'samenwoners' maar ook bij keurig trouwende mensen moeten wij doorvragen: hoe bedoelen jullie je relatie eigenlijk? Ook als een huwelijk in bijbelse zin? De *tweede vinger* telt in een huwelijk één man en één vrouw, die voor het hele leven aan elkaar verbonden zijn. In hun relatie draait het om trouw en liefde. De Bijbel gebruikt daarvoor de beeldspraak van een 'verbond'. Daarbij hoort dat je jezelf tegenover elkaar vastlegt in beloften.

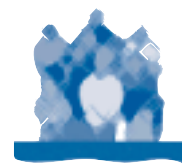
De *derde vinger* laat ons zien dat deze relatie geen privé-werkelijkheid vormt. Man en vrouw gaan juist publiek een nieuwe eenheid aan temidden van de samenleving waar zij bij horen. Genesis 2 spreekt over het 'verlaten' van vader en moeder om vervolgens je man of vrouw 'aan te hangen'. Eerst nam je binnen het grotere geheel van de samenleving een plaats in via de publieke minigemeenschap rond je

wij moeten geen algemeen totaaloordeel over samenwonen willen hebben

ouders. Voortaan maakt het verbond van liefde en trouw man en vrouw op hun beurt tot zo'n minigemeenschap. Daarbinnen kunnen ook weer kinderen worden geboren als leden van die bredere samenleving. Vanwege dit publieke karakter van het huwelijksverbond doe je de beloften niet alleen maar tegenover elkaar, maar ook ten overstaan van die bredere gemeenschap. Dat kan op meerdere manieren: je beloften publiek afleggen, een schriftelijk publiek contract opmaken, of vaste rituelen rond de huwelijksluiting.

Eenheid onderweg

De *vierde vinger* volgend zien wij in dit alles God zelf aan het werk. Als een man en een vrouw zich op deze wijze aan elkaar verbinden, legt Hij een nieuwe eenheid tussen hen. Hij voegt man en vrouw samen (Mat. 19). De twee maakt Hij tot één vlees (Gen. 2:24, Ef. 2). Die eenheid omvat heel je bestaan: je leeft voortaan

God mikt niet op een relatie tussen twee mensen (m/v)

één leven. Binnen dat geheel neemt de seksuele eenwording een bijzondere plaats in. Die maakt concreet en symboliseert dat God twee mensen één gemaakt.

De *vijfde vinger* maakt het bijbelse beeld compleet. Dit verbond tussen man en vrouw is geen doel in zichzelf. Vanuit de schepping bekeken staat het huwelijk in dienst van de seksuele polariteit tussen man en vrouw. Die vormt een scheppingsgegeven volgens Genesis 1. Het huwelijksverbond voegt God daaraan na de schepping toe als vorm voor die menselijke seksualiteit voor de duur van de geschiedenis (Gen. 2). Eigenlijk staat de seksualiteit niet in dienst van het huwelijksverbond maar dient het huwelijk de seksualiteit. Maar daarbij moeten wij bedenken dat volgens de Bijbel in de toekomst van Gods koninkrijk die menselijke seksualiteit op haar beurt zelf vervuld zal zijn in de band van liefde die mensen samen hebben met en in Christus. Dan heeft het huwelijksverbond zijn tijd gehad. Op weg daarheen ontvangt het huwelijk daarom een extra functie. Het moet voor alles deze band tussen Christus en de gemeente dienen.

Vooral deze vijfde vingerwijzing maakt duidelijk dat wij tijdens de geschiedenis voor de invulling van onze seksuele activiteit gebonden zijn aan het huwelijksverbond. Seksualiteit buiten dat kader doorbreekt de orde waaraan God ons leven bindt. Het enige alternatief voor seksuele activiteit in het huwelijksverbond is afzien van seksueel verkeer. Dat lijkt velen onmogelijk. Maar als je nu al je leven en vervulling zoekt in Christus en zijn rijk maakt Hij het in je leven mogelijk (Mat. 19).

Vrijblijvend samenwonen

Met deze impressie van de bijbelse boodschap keer ik terug naar de verschillende vormen van samenwonen vandaag. Op elk daarvan pas ik die handvol bijbelse vingerwijzingen toe. In dit artikel doe ik dat bij de eerste variant: vrijblijvend je leven en ook je seksualiteit delen. Volgende week kijk ik naar de andere manieren van samenwonen die ik onderscheidde. Samenwonen ontstaat in de meeste gevallen doordat mensen tijdens hun verkering snel naar elkaar toegroeien en ook seksuele omgang

hebben. Ze hebben nog steeds verkering en zijn niet echt zeker dat ze voor altijd bij elkaar zullen blijven. Toch delen ze praktisch alles met elkaar, tot en met elkaars lichaam. Hun samenwonen biedt aan deze gegroeide relatie een zekere structuur.

De bijbelse vingerwijzingen laten zien dat je hiermee de orde omkeert. De seksuele omgang tussen man en vrouw ligt ingebed in een verbandsrelatie voor het leven. En geslachtsge-

macht is van onze seksualiteit. God geeft deze als een intense manier om liefde te communiceren en daarvan zelf zegen te ervaren. Maar wij zijn allemaal geneigd om seksualiteit en zelfs de ander te misbruiken voor onze eigen bevrediging. Als je jezelf traint om op weg naar een huwelijksverbond de seksuele omgang uit te stellen, train je jezelf juist op dat punt. Je leert je begeerten beheersen en dienstbaar te maken aan de liefde voor God en zo voor de

‘één vlees’ in seksuele zin mag in het licht van de Bijbel alleen maar bestaan als er eerst sprake is van ‘één vlees’ in de zin van een totale levenseenheid

meenschap maakt de nieuwe eenheid die God gelegd heeft concreet. Als die eenheid er nog niet echt is, past het niet om toch alles al met elkaar te delen. ‘Eén vlees’ in seksuele zin mag in het licht van de Bijbel alleen maar bestaan als er eerst sprake is van ‘één vlees’ in de zin van een totale levenseenheid.

Geen moralisme

Het blijkt niet overbodig om deze dingen telkens weer rustig vanuit de Bijbel uit te leggen. Velen weten deze dingen niet of hebben ze zichzelf niet echt eigen gemaakt. Als ouders en ambtsdragers moeten we niet met samenwonen omgaan alsof het toch vanzelf spreekt dat je dat niet doet. Met die houding keur je degenen die het toch doen op een moralistische manier af. We kunnen beter onze verantwoordelijkheid nemen en aan de volgende generatie geduldig en vooral vroeg genoeg duidelijk maken hoe de Bijbel over de man-vrouw-relatie spreekt. Bovendien moet je daarbij meer doen dan bewijzen ‘dat het niet mag’. Gods wil is immers geen willekeur. Wat God goed noemt, is ook echt goed voor ons. Vaak kun je daar ook iets van aanwijzen. Dat God de seksuele omgang bindt aan het huwelijksverbond is heilzaam voor ons. Het is belangrijk om daarvan iets te laten zien aan mensen die samenwonen en het ook over te dragen in de geloofsopvoeding en de seksuele opvoeding.

Op dit punt bestaat het nodige empirisch onderzoek. Het laat bijvoorbeeld zien dat relaties die begonnen met samenwonen vaker en eerder stuklopen. Nu is het altijd wat kwetsbaar zulk onderzoek al te krachtig te benutten. Stel dat nieuw onderzoek aanwijst dat samenwonen ook allerlei nuttige effecten heeft, mag het dan toch weer wel?

Daarom wijs ik ook op enkele diepere en meer geestelijk bepaalde werkelijkheden om duidelijk te maken dat Gods orde goed voor ons is. Ieder weet hoe sterk in een gevallen wereld de

ander. Dat kan je helpen om in het huwelijk de beleving van de seksualiteit zuiverder te houden, minder egocentrisch, meer gericht op de ander. Gebrek aan zelfbeheersing vooraf of samenwonen kan zich wreken in moeite rond de seksualiteit tijdens het huwelijk of in een relatie waarin naast het seksuele de andere aspecten van de eenheid te weinig ontwikkeld zijn. Ook in het huwelijk blijft zelfbeheersing belangrijk. Een relatie waarin het seksuele zijn eigen gang ging, wordt zomaar een relatie waarin je elkaar gebruikt, ook in andere opzichten.

Dat de seksuele eenwording vraagt om de inbedding in een huwelijksverbond en niet past in een vrijblijvende relatie van samenwonen, merk je ook als het samenwonen breekt. In elke volgende relatie draag je daarna de herinnering met je mee aan de eerdere seksuele eenwording. Openlijk of onder de oppervlakte beïnvloedt dat zo’n volgend contact. Je hebt in die eerdere relatie iets van jezelf (je eer) achter gelaten.

De ander niet consumeren

Nu geldt in onze cultuur seks als genotmiddel. Je vreet een lichaam zoals je van gebak smult, fysiek of anders wel met je ogen. Seks staat voor velen gelijk aan snoep, tabak, alcohol of amusement. Het is een consumptieartikel. Je hebt niet eens meer door dat je daarmee een medemens die naar Gods beeld geschapen is, ontmenselijkt. Vanwege die culturele setting spreekt wat ik zojuist schreef velen op het eerste gezicht niet aan, ook binnen de kerk niet. Toch herken je achter de façade van onverschilligheid en seksuele vrijheid vaak de sporen van een diepere beleving van seksualiteit. Daarvoor ligt je seksualiteit te dicht bij je identiteit. Ook de schade en de verlegenheid die meekomen met een verkeerd gebruik, blijken bij nader inzien herkenbaarder dan eerst leek. Dat kan ook niet anders. God zelf gaf na de zondeval de schaamte, gevolg van de zonde en tegelijk

instrument van zijn voorzienigheid om de macht van onze seksualiteit in toom te houden (Gen. 3). Als je die schaamte bruut negeert of doorkruist, zoals vandaag in de Westerse wereld, krijgt de zonde meer ruimte en gaat vroeg of laat de menselijkheid stuk. Alleen in de beschermende context van een levenslang verbond van liefde en trouw kunnen mensen die schaamte op een betere manier achter zich leren laten.

Tucht

Is er behalve onderwijs bij samenwonen nog meer nodig? Moet de kerk bijvoorbeeld ook tucht oefenen? Kerkelijke tucht past bij volgehouden publieke (of publiek geworden) zonden. Toch stuit niet elk zwak punt in het gedrag van christenen of elk verkeerd inzicht op de kerkelijke tucht. Veel zonden komen niet verder dan de 'eerstelijns tucht' van doorgaande prediking, pastoraat en onderling christelijk contact, zelfs niet wanneer zij soms jarenlang blijven bestaan.

In geval van samenwonen als vrijblijvende seksuele relatie lijkt mij echter sprake van een zonde die diep ingrijpt op de bijbelse structuur van het huwelijk. Daarom past daarbij afhouding van het avondmaal. Deze moet de ruimte scheppen voor nader onderwijs. Alleen als daarbij duidelijk wordt dat er verzet tegen God en zijn wil aan de orde is, moet de tucht verder gaan. Vaak blijken er echter allerlei andere achtergronden aan de orde: geloofsproblemen, gebrekkig inzicht, onvolwassenheid, gekwetstheid en onveiligheid, een reactiehouding ten opzichte van ouders of andere autoriteiten. Dan zijn geduldig voortgaand pastoraat en onder-

dan wanneer je alleen maar verkering hebt. Je deelt publiek in ieder geval meer dan alleen seks. Voorechtelijk geslachtsverkeer (waarbij ik natuurlijk niet doel op hen die dit niet willen maar struikelen!) isoleert de seksualiteit nog sterker uit het bijbelse kader dan samenwonen. Het zou daarom schijnheilig zijn als wij in de kerk stevig inzetten op samenwonen en het bedgedrag tijdens verkeringstijd wat omzeilen. Maar samenwonen is publiek, zegt iemand, terwijl seks voor je huwelijk verborgen blijft. Is dat geen drogredenering? Leeftijdgenoten weten vaak goed van elkaar dat ze met elkaar naar bed gaan voor het huwelijk. En wie zijn kop niet in het zand steekt, beseft dat het hier gaat om een publiek geheim. Niet voor niets zijn jongeren binnen de kerken tegencampagnes gestart. Bijvoorbeeld in de nu al jarenlang bestaande internationale beweging 'ware liefde wacht' verplichten zij zich tegenover God en elkaar om rein het huwelijk in te gaan. Willen we in de kerk het samenwonen bestrijden, dan moeten we ook duidelijker worden over de consequenties van seksueel verkeer voor je huwelijk. Ouders en ambtsdragers moeten daar rechtstreeks en onomwonden naar vragen. En als mensen over zonde op dit gebied geen berouw hebben, is afhouding van het avondmaal (of weigering van het doen van belijdenis of van kerkelijke huwelijksbevestiging) net zo passend als bij de genoemde vorm van samenwonen.

Hier zou wel eens een groot probleem kunnen rijzen. Stel je voor dat kerkenraden om deze reden grote groepen jong volwassenen zouden moeten afhouden van het avondmaal... Daarvoor schrikken zij begrijpelijk terug. Als bepaald gedrag een volkszonde werd, kan voor

dan zijn geduldig voortgaand pastoraat en onderwijs in afwachting van een meer stabiele levensfase meestal verstandiger dan de zaak op scherp te zetten

wijs in afwachting van een meer stabiele levensfase meestal verstandiger dan de zaak op scherp te zetten.

Gelijke behandeling

Overigens wringt hier in de kerken wel iets. Het is een publiek geheim dat veel jongeren (en ouderen?) weliswaar niet samenwonen maar al wel voor hun huwelijk seksuele contacten hebben. Ik zie geen principieel verschil tussen hen en de 'samenwoners' over wie wij het hier hebben. Toch vinden veel kerkmensen samenwonen erger. Dus zijn ze geneigd dat ten onrechte harder aan te pakken. Maar eigenlijk is samenwonen juist minder erg! Door openlijk bij elkaar in te trekken, maak je de relatie immers minder vrijblijvend

zulke tuchtoefening zelfs de geestelijke bedding in de gemeente ontbreken. Dan is eerst een ethische reformatie nodig, waaraan via prediking en onderwijs gewerkt wordt. Maar als om die reden terughoudend wordt omgegaan met kerkelijke tucht rond seksueel verkeer in de verkeringstijd, zou het schijnheilig zijn om tegelijk kerkelijk flink te doen in de richting van de genoemde 'samenwoners'. Die zonde komt voort uit dezelfde achtergrond als die van voorechtelijk geslachtsverkeer. Zij moet op dezelfde manier worden bestreden. Elke ouder en ambtsdrager zou zijn opstelling op dit punt eens kritisch tegen het licht moeten houden.

Dr. Ad de Bruijne is universitair docent aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Een hogere weg voor de 'Ichthus-gemeente'

kerkelijk leven

De 'Ichthus-gemeente' te Kampen-Noord doet in het Nederlands Dagblad van vrijdag 3 november 2006 een indringend appèl op ons hele kerkverband. Men vraagt: 'hoe lang laten gereformeerde kerken zo'n ernstig onrecht in haar midden nog zwijgend toe?!'

B. Luiten ■

Zo'n appèl in de pers is niet gebruikelijk, maar de hele situatie is uitzonderlijk. Velen zitten ermee, en niet alleen in Kampen-Noord. Daarom wil ik hierop ingaan, in een poging een weg te wijzen die hoger gaat dan het krijgen van gelijk. Om elkaar langs die weg terug te vinden. In dat kader zal ik eerst uitleggen, waarin ik het oneens ben met het genoemde appèl.

Naar art. 31 van de kerkorde?

In de tekst van de 'Ichthus-gemeente' staat m.i. een cruciale zin. Ik citeer, waar het gaat over de ambtsdragers die met hun deel van de gemeente dolerend zijn geworden: 'Daarom beroepen zij zich op art. 31 van de kerkorde met opschortende werking'. Dit is evident onjuist, om meerdere redenen. Allereerst vanwege de tekst van art. 31 zelf. Daar staat: 'Als iemand van oordeel is dat hem door een uitspraak van een mindere vergadering onrecht is aangedaan, kan hij zich beroepen op de meerdere vergadering.' Volstrekt helder. Punt is echter, dat de 'Ichthus-gemeente' dat beroep al heeft gedaan! Eerst op de classis, toen op de particuliere synode, daarna op de generale synode. Steeds naar de meerdere vergadering, volgens art. 31 van de kerkorde. Tot zover correct. Maar dan? Welke meerdere vergadering volgt op de generale synode? Geen enkele, hier houdt de appèlweg op. Wie daarna nog doorgaat met het verkrijgen van zijn gelijk, doet dat niet volgens art. 31 van de kerkorde.

Dat de 'Ichthus-gemeente' een beroep doet op de GS 2008, na de behandeling van haar zaak door de GS 2005, kan daarom geen appèl naar art. 31 van de kerkorde worden genoemd. Zoiets heet een revisieverzoek. Zo'n revisieverzoek evenwel komt in heel de kerkorde niet voor. Het is geen afgesproken recht. De komende synode is geheel vrij om dat verzoek in behandeling te nemen of niet. Beslissend in een dergelijke afweging is meestal, of alle feiten wel bekend waren toen recht werd gesproken. Als dat zo is, maakt zo'n revisieverzoek

weinig kans. Je kunt aan een generale synode niet vragen, het werk van haar voorganger over te doen op grond van dezelfde gegevens. Daarom is het voorbarig te zeggen, dat de zaak nu op tafel van de GS 2008 ligt. Een opschortende werking, zo die bij een appèl al bestaat, mist bij een revisieverzoek iedere grond.

Net als bij de Vrijmaking?

De 'Ichthus-gemeente' ziet een vergelijking met de situatie in de tijd van de Vrijmaking. Ook toen was er onrecht, en werd dat niet hersteld omdat kerkelijke vergaderingen zelf partij in geding waren geworden. Deze vergelijking echter is niet correct. De generale synodes in die tijd hadden eigenmachtig zaken op de agenda gezet, voerden die ook zelf uit en maakten de afgesproken appèlweg onmogelijk. Ieder kan zien, dat dit nu geheel anders is gegaan. En is het werkelijk waar, dat de classis Kampen die nu besloten heeft tot afzetting van ds. Hoogendoorn, zelf partij in geding is? De classis werd partij in geding, tegen haar wil, vanaf het moment dat ds. Hoogendoorn c.s. tegen haar uitspraak appèl aantekende. Maar dat hield op, toen de meeste vergadering oordeelde. Daarmee was de appèlweg afgelopen en was de classis geen beklagde meer. De gedachte, dat de classis nog steeds partij in geding zou zijn, komt voort uit de onjuiste bewering dat de 'Ichthus-gemeente' nog steeds de appèlweg naar art. 31 van de kerkorde bewandelt.

Intussen wordt m.i. al te gemakkelijk gesproken over een dolerende situatie, die wel een paar jaar zou kunnen duren. Theoretisch kan dat waar zijn, toch wordt hierin onvoldoende meegewogen hoe escalierend dit conflict kan zijn. De aangehouden discussie wordt menig te veel, de spanning loopt op, mensen haken af, en nogmaals: niet alleen in Kampen-Noord. Dat is de reden waarom ik schrijf. De appèlweg naar art. 31 KO is er alleen in schijn, de kans is groot dat die nergens toe leidt. En dan?

De weg die hoger gaat

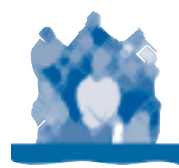
Nu wil ik komen tot die betere weg die ik zie. En ik hoop van harte dat de betrokkenen die ook willen zien. Sterk wordt benadrukt door de 'Ichthus-gemeente', dat haar ambtsdragers de gemeente trouw zijn gebleven. Zij bleven op hun post. 'Een post waar ze door de Here zelf toe geroepen waren'. Ik kan meevoelen dat dat een heel zwaarwegend argument is. Toch is het ook zo, dat die roeping van de Heer indertijd tot stand kwam door de dienst van mensen. Zou het dan niet mogelijk zijn ook nu in het spreken van mensen een weg van de Heer te ontdekken? Ik weet dat aangedaan onrecht heel ingrijpend is voor een mens. Toch is geleden onrecht bij uitstek iets, dat we in de handen van de Heer mogen geven. Bij Petrus lezen we daarover uitvoerig. Want we krijgen in deze wereld niet altijd het gelijk dat we denken te hebben. Slaven die onrechtvaardig behandeld worden, moeten op hun Heer in de hemel zien. Een christelijke vrouw, die door haar ongelovige echtgenoot wordt miskend, moet hem zien te winnen door haar voorbeeldig gedrag. 'Het is een blijk van genade als iemand, doordat zijn aandacht op God is gericht, in staat is onverdiend leed te verdragen' (1Ptr. 2:19). Dat is de hogere weg, voor iedere christen die onrecht

ervaart. Dat geldt in de wereld, ook in de kerk: 'Het is al treurig genoeg dat er rechtsgeschillen bij u voorkomen. Waarom lijdt u niet liever onrecht? Waarom laat u zich niet liever benadelen?' (1 Kor. 6:7). Want we krijgen ook in de kerk niet altijd het gelijk dat we denken te hebben. Dan is het een 'blijk van genade', dat je daar bovenuit kunt zien op God, die je zaak kent en ook je hart. Dan heb je het krijgen van je gelijk niet nodig, hoe pijnlijk dat ook is, om toch verder te kunnen met je broeders en zusters.

Dit is de weg waarop niemand teleurgesteld zal uitkomen. Ambtsdragers zouden daarin een voorbeeld kunnen zijn. Dan treden zij in de voetsporen van hun Heer (1Ptr. 2:21-23).

Tenslotte, als het gaat om recht, is er dan niet een recht dat boven alles uit gaat? Ik bedoel het recht van de Heer op een eensgezinde, ongedeelde gemeente die in al haar leden leeft door zijn liefde. Om die reden verdroegen de apostelen het grofste onrecht door hun vijanden hun aangedaan, geselingen, gevangenschap en het zwaard. Zou het nu dan niet mogelijk zijn een uitspraak te aanvaarden van broeders in het geloof, en het eigen gelijk over te geven in de handen van de Heer van de kerk?

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

PERSBERICHT

Na bijna 20 jaar samensprekingen tussen de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk (v) in Wezep zijn er verblijvende ontwikkelingen te melden

De kerkenraden van de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) hebben geconstateerd dat er geen verschillen zijn die een plaatselijke nauwere samenleving principieel belemmeren. Ze hebben na instemming van beide gemeentes in een gezamenlijke verklaring openlijk uitgesproken, dat ze elkaar op grond van de Schrift en de Gereformeerde belijdenis erkennen als "Gemeente van Christus". Met behoud van de eigen zelfstandigheid en plaats in eigen kerkverband willen ze met elkaar samenwerken als zustergemeenten in Christus.

Beide kerkenraden willen met de ootmoed van Filippenzen 2 : 3 terugkijken op de breuk van 1969.

Zij ervaren dat er in de gemeentes nog steeds veel pijn en verdriet over die breuk leeft.

Beide kerkenraden zijn de Here dankbaar dat het mogelijk blijkt, over de pijn heen, samen Gods eer en de eenheid van Zijn kerk in Wezep te zoeken.

De gesprekken sinds de gezamenlijke verklaring van 2000 hebben de uitgesproken wens tot wederzijdse erkenning versterkt.

Beide kerkenraden zullen het gezamenlijke gesprek voortzetten, daarbij beseffend dat kerkelijk één-zijn pas echt wordt als we samen in één kerkverband zitten. Ieder zal in zijn eigen kerkverband zich inspannen om die eenheid vorm te geven.

Om deze nauwere samenwerking in ontmoeting en contact te bevorderen hebben ze de volgende afspraken met elkaar gemaakt:

Erkenning en aanvaarding van wederzijdse attestaties.

Enkele keren per jaar kanselruil voor de predikanten van beide gemeenten en tevens gezamenlijke kerkdiensten.

Binnenkort houden van een gezamenlijke dankstond.

Gezamenlijke activiteiten ter stimulering van persoonlijke en inhoudelijke kennismaking van de gemeentes.

De Regionale Vergadering Harderwijk en de Classis Hattem hebben met de gevraagde vorm van kerkelijke gemeenschap ingestemd en goedgekeurd.

De HEER het hof maken

Oude Testament lezen - Jeremia 31

J. Glas ■

Jeremia verkondigt de ballingen dat ze zich moeten instellen op een langer verblijf dan sommige profeten wel beweren: niet een paar jaar, maar een aantal generaties. Niet leuk om dat te moeten horen. Daarnaast is Jeremia de profeet van een fantastische toekomst. Het land wordt weer bevolkt, de akkers ingezaaid, de steden herbouwd. De bruidegom fluistert weer lieve woordjes in de oren van de bruid. En er zal vrolijk gedanst worden bij het binnenhalen van de oogst.

Maar wat heb je aan een terugkeer naar het land van herkomst als het niet goed zit tussen God en jou? Wie geeft de garantie dat de geschiedenis zich niet zal herhalen? Het volk kan God opnieuw de rug toekeren. Moet het dan weer de ballingschap in of nog erger? Daarover gaat het in Jeremia 31. De profeet spreekt niet alleen over een terugkeer naar het land, maar ook over een keer in het lot. De dag zal komen, het uur zal slaan van een nieuw verbond (vers 31). De HEER zal iets nieuws op aarde scheppen: een vrouw zal een man het hof maken (vers 22).

Het nieuwe van het nieuwe verbond is hier wel op heel bijzondere wijze onder woorden gebracht. Kenmerkend voor het oude verbond is dat een man (de HEER) een vrouw (zijn volk) het hof maakt. Dat verbond is op een fiasco uitgelopen omdat zijn vrouw de benen nam en hem in de steek liet. Ze toonde zich eigenzinnig en arrogant (vers 32). Dat zal in het nieuwe verbond niet meer gebeuren. Hij kan rekenen op de liefde van zijn vrouw. Al haar aandacht gaat naar hem uit. Met heel haar wezen geeft ze zich aan hem. Ze doet precies wat hij graag wil. Want ze kent hem door en door (vers 34).

Aan deze zijde van het Pinksterfeest zijn we bereid om te breken met onze arrogantie en eigenzinnigheid of we hebben de heilige Geest nog niet ontvangen. Wie zich blind staart op de praktijk van zijn leven en de moed opgeeft om te strijden tegen de boze plaatst zichzelf terug in de tijd. Kijk niet naar de praktijk, maar hecht geloof aan Gods beloften. Geloof in de woorden dat de HEER het is die iets nieuws zal scheppen. Geloof dat de Geest een proces van wedergeboorte, bekering, verandering, heiliging en vernieuwing in jou op gang brengt. Gevoelens van teleurstelling, frustratie en moedeloosheid geven aan dat je je nog bevindt op de weg van je eigenzinnigheid en arrogantie. Jij moet het doen. Jij moet maar zien de zonde uit je leven weg te krijgen. Als het niet lukt, heb jij weer gefaald. Maar geloof betekent dat je je overgeeft aan een ander en dat je er op vertrouwt dat de ander in jou bewerkt wat je zelf nooit zou lukken. Wij zijn geneigd terug te vallen in oude patronen, maar de HEER alleen is in staat om een keer te brengen in ons lot. En Hij doet dat zo dat wij hem het hof gaan maken.

De HEER zei ooit tegen de profeet: het moet anders, het moet beter, het gaat niet goed zoals het nu gaat. En het is anders geworden en het gaat ook beter. Zijn liefde zet ons binnenste in vuur en vlam, zijn Geest geeft ons kracht om liefde aan hem te geven. Je kunt het Nieuwe en Oude Testament vergelijken met de zon en de maan. Het ene werpt licht op het andere.

Ds. Jacob Glas is predikant van de Gereformeerde Kerk te Maastricht

Lessen om te leren

wandelen met God

Het Oude Testament zit vol verrassingen als je nadenkt over allerlei geschiedenissen.

Verrassingen om van te leren. We mogen het Oude Testament lezen met het oog gericht op de Verlosser, Jezus Christus. Maar er zijn nog meer lagen, om zo te zeggen. Het een sluit het ander niet uit. Het is ook prachtig te lezen hoe Gods Geest mensen van lang geleden bezielde en daar je winst mee te doen. “Alles wat vroeger is geschreven, is geschreven om ons te onderwijzen, opdat wij door te volharden en door troost te putten uit de Schriften, zouden blijven hopen”. Dat schrijft Paulus in Romeinen 15:4.

O.W. Bouwsma ■

Vertrouwen

“Almaar onvervulde hoop maakt ziek
vervuld verlangen is een levensboom”

Dat lees je in Spreuken 13:12.

Je komt de waarheid van die uitspraak nogal eens in geschiedenissen uit de Bijbel tegen. Mensen blijven lang volhouden, maar op een gegeven moment is het voorbij. Je knapt af. Zo was het bij David gegaan bijvoorbeeld. Jarenlang opgejaagd worden door Saul en maar volhouden in de kracht van de Geest. Hopen op betere, beloofde tijden.

Maar opeens dacht hij bij zichzelf: “vandaag of morgen val ik toch in de handen van Saul (1 Sam. 27:1). Hij gaf het op en vertrok naar het land van de vijand: de Filistijnen.

Je kunt op afstand denken: fout, broeder! Zo had je dat niet mogen doen.

Maar kijk je naar jezelf dan denk je: wat staat die man naar Gods hart dicht bij me!

Je maakt je eigen zekerheid, om zo te zeggen, in uitzichtloze situaties. En wat God ook beloofde, het staat soms zomaar ineens ver van je bed. Je denkt bij jezelf... En vul maar in.

Vaak gaat het dan mis.

Spreuken 3 vertelt het ons: “vertrouw op de HEER met heel je hart; steun niet op eigen inzicht”. “Denk aan Hem bij alles wat je doet, dan baant Hij de weg voor je”, vervolgt vers 4. Mensen zoals wij focussen voor we het weten op wat wij willen bereiken en dan gaat het vertrouwen op God nogal eens aan de kant, bijna voor we het weten.

Zekerheid

Het lijkt te werken bij David. Hij vindt en krijgt voor zichzelf en zijn beide vrouwen, voor al zijn mannen en hun vrouwen en kinderen een mooie plek in het filistijnse Siklag. Eindelijk rust. Het jagen en jachten is voorbij. Je eigen huis en haard.

Maar het was een gevaarlijke onderneming temidden van de vijanden.

Zij dachten wel dat David hun kant had gekozen en dat ze daar wellicht nog eens profijt van zouden hebben, maar ondertussen had David zijn eigen plan getrokken.

En ja, dat ging ongelooflijk verkeerd.

Op een gegeven moment wordt al die veroverde zekerheid in een klap weggeslagen.

Alles zijn ze kwijt. Bezittingen, vrouwen, kinderen...

En dan breekt het los: alle opgekropte boosheid, bitterheid en noem maar op.

Ze willen David met stenen doodgooien (1 Sam. 30:6).

Je kunt je voorstellen hoe dat ging. Je had je kunnen voorstellen dat hij zijn mannen ongezouten de les had gelezen: ze waren immers met hem meegegaan. Het ging niet aan, hem alle schuld op zijn nek te laden.

Maar, staat er dan, David zocht steun bij de HEER, zijn God.

Bekering

Dat zie je zo vaak gebeuren in zijn leven. Dingen doen die verkeerd gaan. Twijfel, boosheid soms (2 Sam. 6:8). Maar Gods Geest laat

hem niet gaan: steeds komt hij terug bij de bron: zijn God.
Dat kan dus en dat mag dus: in eigenwijsheid de dingen verknallen... en dan toch terug naar God. Dat noemen we bekering. En de Bijbel staat er vol van.
Die geschiedenissen moet je niet overslaan. Wat meer meditatie over al wat er geschreven staat, zou ons niet misstaan.
Maar schep je er wel de tijd voor in de dingen die je bezig moeten houden?

Soms sta je zelf bij de puinhopen van wat je zelf veroorzaakt hebt.
Je handen leeg en een hart dat bonkt. En dan? Verdriet kennen ook wij. Boosheid. Naar mensen toe. Vaak ook naar God.
Hoe pak jij de dingen op?
Je kunt zo verbitterd raken door wat er allemaal gebeurt.
Het wordt jou dan toch maar aangedaan! Met al je goede bedoelingen... Je kunt je hele kast aan zelfmedelijden wel opentrekken.
Tot de Geest je terugbrengt.
Op je knieën, dat wel. Bij God.
Als dat je beweging is, is er hoop en perspectief.

Volhouden

Bij David liep het allemaal wonderlijk goed af. Als je die geschiedenissen er nog eens bij zou lezen, is dat inderdaad wel opvallend.
Het gebeurt immers nogal eens dat je je wel keert tot God, je sterkt in Hem (vertaling 1951) maar dat de gevolgen van wat er gebeurde, zich nog heel lang laten gelden. Houd je het dan vol je steun bij God te zoeken? Want wij zijn mensen, die het allemaal snel willen.
Het is inderdaad een keuze die je moet maken. Bekering is wel snel gezegd maar lang niet altijd snel gedaan.
Het kwaad dat gebeurd is, veeg je niet zomaar op om vervolgens alles in de vuilnisbak te gooien. Stevig de deksel dicht... en straks aan de straat. Om nooit meer terug te zien.
Was het maar zo!
Aan de andere kant: we kennen God langer dan vandaag.
Bij Hem kun je altijd terecht.
En je kunt je hart ophalen aan wat er geschreven staat.
Want het staat er ook met het oog op jezelf! Wat dacht je!
Hij is en blijft de God van Psalm 103: barmhartig, vergevend...
En helend. Dat ook.

Ds. Oeds Bouwsma is predikant van de Gereformeerde Kerk te Gouda.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis

EINDREDACTEUR:

Dr. E.A. de Boer

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, J.M. de Jong, Ds. G. Riemer,
Dr. J. Smelik, Drs. H. Veldman

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
Ph. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Over verwarring en omslag in het oorsprongsdenken

in geologie, biologie en astronomie

Soms zet een enkele zin je aan het denken, zoals de uitspraak van G.J. Segers in het 'Reformatorisch Dagblad', 21 april 2006: "Als je God vervormt, mis je de essentie van het geloof".

H. Wiegers ■

Bij alle kerkelijke verwarring en commotie daarover vraag ik me wel eens af: wat is de oorzaak daarvan? Ik denk dat Romeinen 1:16-32 bijzonder actueel is vandaag. Toorn van God over alle goddeloosheid en ongerechtigheid van mensen die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden. Elke dag staan de kranten er vol van, zonder dat de Waarheid aan het licht komt. Er is voor veel mensen kennelijk geen opening meer, er is ook onwil om te kunnen zien dat het evangelie *een kracht Gods is tot behoud* voor een ieder die gelooft.

Wie daar niet voor 100% van uit gaat, vervormt de inhoud van het evangelie en tast daarmee *de essentie van het geloof aan*.

Onlangs las ik het interview 'De Bijbel aanbevelen' waarin prof. dr.ir. E. Schuurman sterk benadrukt de verbazingwekkende eenheid van het Woord van God. Ook de betrouwbaarheid ervan: "Het Woord van God bewijst zich ook Gods Woord te zijn". De christelijke kerk belijdt dit dan ook, zie *Terdege*, 17 mei 2006. Krijgen we daar niet mee te maken bij al de genoemde verwarring, die zich uit in *vervorming van het evangelie*, omdat dit vanuit de mens 'behandeld' wordt?

Zonder het volledige evangelie als uitgangspunt komt het m.i. nooit goed met de *discussies over I.D* (= Intelligent Design) en de *oorsprongs-vragen*. Daarom weet ik geen betere basis om op deze discussie in te gaan. Het spreekt me dan ook aan wanneer de wetenschappers Cees Dekker en Willem J. Ouweneel in het *Nederlands Dagblad* hun 'Vrijplaats' van 22 april 2006 stellen: "Met alle christenen van alle tijden geloven we... dat God de Schepper is van hemel en aarde" en "dat de Bijbel het betrouw-

bare en geïnspireerde Woord van God is dat ook vandaag tot ons spreekt. Het gezag van de Bijbel is een kostbaar goed dat we voluit willen handhaven". Dit houdt m.i. tevens in dat er geen enkele bron of wetenschap is van hetzelfde goddelijke niveau. Het aanvaarden daarvan als uitgangspunt lijkt me de kern van de zaak die in de ND-Vrijplaatsen van 22 april 2006 en 14 mei 2006 aan de orde komt. Kort samengevat duiden de auteurs die aan als 'Orthodoxie biedt ruimte voor variaties in oorsprongsdenken'. Ze concentreren zich daarbij op de vraag: Wat zeggen de *bijbelteksten* en wat de *natuurwetenschappelijke gegevens* over de wording van de wereld en hoe zijn deze te verbinden met elkaar? Kortom: Natuurwetenschap én Bijbel? Is die stellingname juist?

Recente ontwikkelingen leiden m.i. tot een andere vraagstelling: kunnen oorsprongstheorieën noodzaken tot een ander lezen van Genesis 1 dan de tekst zoals die 'eenvoudig voor zich' spreekt? Is er wel een relatie tussen de Bijbel en die theorieën en zo ja welke? Er is namelijk sprake van een vrij recente omslag in (de betekenis en de pretenties van) de oorsprongstheorieën. En die is buiten de 'Vrijplaatsdiscussie' gebleven.

Allereerst besteed ik aandacht aan wat de Bijbel zelf zegt over Gods scheppingswerk en het geschapene (I), vervolgens aan nieuwe ontwikkelingen binnen de drie gangbare oorsprongstheorieën en de consequenties die daaruit volgen (II, III, IV), daarna aan een recente uitwerking van het moderne begrip informatie in relatie tot Genesis 1 (V), waarna conclusies volgen (VI).

I. Gods spreken over zijn scheppingswerk en het geschapene

Dat God de aarde met het hemelrijk schiep, en planten, dieren en de mens afzonderlijk, blijkt duidelijk uit Genesis 1. Hij deed dat door Zijn spreken, door het Woord (zie ook Johannes 1:1-3; Psalm 102:26; Openbaring 19:13; Hebreeën 1:2, 10; Psalm 8:4). Dit scheppen is niet proef-ondervindelijk te toetsen zonder de grenzen van de natuurwetenschap te overschrijden. Nu pleiten de 'Vrijplaatsauteurs' voor de noodzaak van een Genesis-interpretatie door feilbare mensen. Wat leren ze eruit? Een groot aantal waarheden van het allergrootste belang tot zelfs een vooruitwijzing naar het herstel van de relatie met God door Jezus Christus. Maar deze lijst met inzichten betreft vrijwel allemaal zaken van niet-natuurwetenschappelijke aard. Ze noemen het fundamentele theologische notities, niet bedoeld om natuurwetenschappelijke problemen, zoals de leeftijd van het heelal, op te lossen.

In de *eerste* plaats valt hier op te merken dat de Bijbel duidelijk spreekt over de grootheid van Gods scheppingswerk dat niet te doorgronden is, o.a. in het boek Job 36:26, 39:33, 40:10, 41:25, 37:23 luidt: "De Almachtige, die wij niet begrijpen, is groot van kracht en inzicht", en 39:36 "Ik (Job) leg de hand op mijn mond". Verder ook Prediker 3:11, 8:16-17, 11:5. De passage over literaire en archeologische zaken laat ik in dit verband rusten, omdat het in de eerste plaats gaat over de betrouwbaarheid van de Bijbel, zonder daarbij direct een beroep te doen op de secundaire betekenis van hulpwetenschappen.

In de *tweede* plaats is van belang in rekening te brengen wat de Bijbel zelf zegt over de gevolgen van de zondeval, de vloek (Genesis 3:17-19) en de wegzending uit de Hof van Eden. Wat Adam eerst moeiteloos deed, de naamgeving van dieren en vogels, kostte voortaan meer moeite, al bleven de mogelijkheden van proef-ondervindelijke kennisverwerving, Jesaja 28:13-39. De weg tot het oorspronkelijke paradijs bleef opgebroken en dit werd wel sterk onderstreept door de wereldwijde zondvloed. Bovendien hebben we te maken met de vruchteloosheid waaraan de schepping onderworpen is, Romeinen 8:20-23, en we kunnen elke dag om ons heen zien wat de gevolgen zijn van de secularisatie, waardoor dwaasheid de plaats inneemt van wijsheid, Romeinen 1:18-21. Het is jammer dat Dekker en Ouweneel over wetenschap in het algemeen spreken zonder het verschil in rekening te brengen tussen plausibel geachte ideologieën en strikt proef-ondervindelijke natuurwetenschappen en evenmin het verschil in aanpak tussen laatstgenoemde wetenschappen en geesteswetenschappen, zoals geschiedkunde en taalwetenschappen.

Na deze principiële stellingname van mijn kant zou ik nu aandacht willen besteden aan recente ontwikkelingen die bij de 'Vrijplaats-academici' buiten beeld zijn gebleven.

Een omslag in de oorsprongstheorieën?

Er vinden in de laatste decennia veranderingen plaats in de waarde die gehecht wordt aan gangbare oorsprongstheorieën. Achtereenvolgens komen nu aan de orde drie typen oorsprongstheorieën en de betekenis van het moderne begrip informatie:

- 1 - in de historische geologie
- 2 - in de evolutiebiologie
- 3 - in de astronomie (astrofysica), en tenslotte
- 4 - de betekenis van informatie als kenmerk van levende wezens.

II. Geologie

Van historische geologie naar aardwetenschappen; catastrofes geaccepteerd en tijdschaal geen basis meer

Prof. dr. J.R. van de Fliert, hoogleraar geologie aan de VU, een onverdacht getuige, stelt in 'Wetenschap en rekenschap, 1880-1980', Een eeuw wetenschapsbeoefening en wetenschapsbeschouwing aan de Vrije Universiteit, Kampen, 1980, blz. 298: "Wanneer schrijver dezes relatief veel tijd heeft besteed aan wetenschappelijk verantwoorde voorlichting op zijn vakgebied en aan de bestrijding van biblicistische en fundamentalistische stromingen en tendensen in binnen- en buitenland, tendenties waaraan de Vrije Universiteit in de eerste decennia van haar bestaan toch ook niet geheel vreemd was, dan was dat zeer bewust uit zorg voor een verantwoorde begeleiding bij de veranderingen die het veranderende wereldbeeld - die zich overigens beslist niet tot het geologische beperkten - noodzakelijkerwijs zouden meebrengen in het denken over de Bijbel en zijn Goddelijke boodschap, en dat niet alleen in de eerste hoofdstukken van Genesis. Want de typerende uitroep "Waar blijven we?", zo markant als titel van een bundeltje voordrachten van Lever¹ gekozen, bevatte natuurlijk een harde kern van waarheid." En dan volgen de woorden: "Het kón immers niet bij de eerste hoofdstukken van Genesis blijven maar betrof, van daaruit, het verstaan van de héle Bijbel".

Maar de ideeën, waarop Van de Fliert zijn andere wereldbeeld en zijn verandering in het denken over de Bijbel en z'n Goddelijke boodschappen baseert, zijn sterk gewijzigd, zoals R. Hooykaas al in 1965 voorspelde in zijn rede 'Natuur en geschiedenis', gehouden voor de K.N.A.W., Amsterdam en gepubliceerd in 1966.

Al tientallen jaren worden catastrofes geaccepteerd (in plaats van de groei van aardlagen in

het verloop van miljoenen of miljarden jaren) en wordt de historische geologie door velen beschouwd als 'bestaande uit anekdotes'.² Wat overblijft is vooral 'natuurkundige geologie': geen nadruk op filosofieën, hypothesen, fantasieën, ideologieën, maar vooral gebaseerd op waarnemingen en onderzoek van de aardkorst zelf, op proeven met concreet materiaal en op daaruit getrokken conclusies. Met deze omslag hangen allerlei recente ontwikkelingen in de natuurwetenschappen samen die niet vragen om een andere exegese van Genesis 1 dan de bijbelse.

Van de Fliert heeft te vroeg gecapituleerd voor denkpatronen die zich niet verdragen met het bijbelse scheppingsgeloof. Hooykaas zegt het heel scherp: "een technologische en natuurwetenschappelijke beschaving die alleen maar coëxisteert met het christendom zal zich weldra keren tegen de religie die haar voortbracht". We moeten de bijna verbroken verbinding tussen christendom en de genoemde beschaving herstellen..., opdat niet een nieuwe afgodendienst, erger dan de oude, tegelijk met het evangelie wordt ingevoerd.³ Zoals bekend zijn de resultaten van de natuurwetenschappen proefondervindelijk van karakter, d.w.z. de proeven en waarnemingen zijn herhaalbaar, de resultaten dus a-historisch.

Dekker en Ouweneel breiden echter het domein van de natuurwetenschappen uit tot natuurgeschiedkunde, door vanuit het heden terug te redeneren naar het verleden, d.w.z. door actualisme. Dat leverde diverse geologische oorsprongsmodellen op met varianten tussen *streng actualisme* en *catastrofisme*. Om deze verwarring en de toenmalige wirwar aan terminologieën te boven te komen moest er orde op zaken worden gesteld, zo besloot het Internationale Geologische Congres te Algiers in 1952. Er werd een commissie ingesteld die de opdracht kreeg een internationale gids voor de systematische beschrijving van aardlagen (= stratigrafie) voor te bereiden. In 1972 kwam ze voorlopig klaar met de hoofdzaak. Bij de introductie schreef prof. H.D. Hedberg: "Op wereldniveau gezien is men met een uniforme aanpak van de stratigrafie nooit verder gekomen dan een rudimentaire vorm van de geologische tijdschaal", in: 'International Union of Geological Sciences' - Rapport 12, 1973, blz. 33. Een eerste versie van de beoogde gids werd gepresenteerd op het Internationale Geologische Congres te Sydney in 1976, met een uitvoerige bibliografie van 90 bladzijden. Deze gids is niet meer dan een aanbeveling. Iedereen blijft vrij om een eigen aanpak te kiezen. De praktijk is dat hij veel wordt gebruikt; in 1992 verscheen een tweede, aangevulde druk. Veel problemen bij de aardkundige beschrijving van de aardkorst zijn door de nieuwe aanpak opgelost. Twee aspecten zijn hierbij belangrijk:

1. de geologie valt uiteen in een aantal in veel opzichten los van elkaar staande disciplines, die elk om een eigen aanpak vragen, zoals

hydrologie, bodemkunde, fysische geografie, mijnbouwkunde, geochemie, isotopengeologie, mariene geologie, ingenieurs-geologie, en vele andere. De gemeenschappelijke verzamelnaam is: *aardwetenschappen*.

2. de geologische kolom is als universeel tijds-kader losgelaten. Wel zal getracht worden een nieuwe ouderdomstabel op te stellen, maar er zijn tal van aanwijzingen dat dit niet zal lukken, omdat er geen echte historie van de aardkorst te beschrijven is zonder echte tijdskenmerken.

Dr. R. Hooykaas (1906-1994), hoogleraar 'Geschiedenis van de natuurwetenschappen', V.U., later R.U., heeft dit aangetoond in zijn opus magnum: 'The principle of uniformity in geology, biology and theology', Leiden, 1963, dat ook vertaald is in het Frans en tevens afzonderlijk in de V.S. is gepubliceerd. Het heeft een geweldige impact gehad in de geologische wereld. Zijn conclusie is dat een zelfstandige geschiedenis van de natuur niet is te schrijven, los van de cultuurgeschiedenis. Natuurgeschiedkunde, aangeduid als paleotologie⁴ kan praktisch niet uitkomen boven het speculatieve.⁵

Ik citeer uit de in noot 5 genoemde Reformatie-artikelenreeks: "In het kader van deze bijdrage is vooral van belang Hooykaas' typering van historische geologie en paleontologie als speculatief-filosofische wetenschappen en zijn karakterisering van het actualiteitsprincipe, als een lege vorm, die men met allerlei inhoud kan vullen,⁶ afhankelijk van het standpunt dat men inneemt". Wat de geologie betreft de volgende passage van Hooykaas: "De geologie zal steeds pogen te onthistoriseren, want zij is een natuurwetenschap. Maar aan de andere kant is zij ook een quasi-historische wetenschap en, daar zij in het veldonderzoek steeds weer met sporen van eenmalige gebeurtenissen geconfronteerd wordt, zal zij steeds weer correcties op haar schema's aanbrengen".⁷ We kunnen de consequenties hiervan nu niet verder uitwerken. U kunt daarvoor terecht in een bijdrage van mijn hand in een publicatie uit 1986.⁸

Consequenties in Nederland en elders

Sinds 1985 moeten in ons land, als een gevolg van de vermelde omslag, bij universitaire en hogeschoolopleidingen de aardwetenschappen gecombineerd worden met natuur-, wis- en scheikunde, zoals voorgesteld in het rapport van J. A. van Hoeflaken, 'Aardwetenschappen, een knooppunt in onze samenleving', opgesteld in opdracht van de directie Wetenschapsbeleid van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, DOP, Den Haag, 1985. Een logisch gevolg was ook de omzetting van de Rijks Geologische Dienst in het Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen-TNO in 1997, sinds kort aangeduid als 'TNO

Bouw en Ondergrond', een dienst die gericht is op het duurzaam inrichten, gebruiken en beheeren van de bebouwde omgeving, de infrastructuur en ondergrond, zowel op het vasteland als in kustgebieden. De indeling van de aardlagen, in gebruik sinds 1975, is voor een deel gewijzigd vanwege de inbreng en inzichten vanuit enkele aardwetenschappelijke disciplines (archief grondwaterstanden, landbouwkundige kartering, mijnbouwkunde, enz.).

In 1976 onderscheidde prof. dr. D.G. Price (TU Delft) in zijn rede 'Ingenieursgeologie een nieuwe discipline', Delft 1976, blz. 6, de studie van het technische gedrag en de praktische kennis van natuurlijke materialen duidelijk van de wetenschappelijke speculaties over hun ontstaan. Meerdere leerstoelen volgden. De toegepaste geologie nam daardoor een hoge vlucht en de Nederlandse ervaringen bleken goed toepasbaar te zijn in andere kust- en deltagebieden.

Conclusie t.a.v. de geologie

Uit het voorgaande blijkt dat de natuurkundige geologie praktisch weer terug is bij haar oorsprong: systematische verkenning en beschrijving van de aardkorst en de daarin aanwezige delfstoffen, zoals bijvoorbeeld weergegeven in Job 28:1-12, en in mijnbouwkundige vakliteratuur; het eerste boek over aard- en metaalkunde schreef de Duitser Georg Bauer (Georgius Agricola), 1494-1555, 'De Re Metallica'. De historische geologie is pas goed van de grond gekomen tijdens de Verlichting en heeft een deïstische/atheïstische achtergrond en fictieve ouderdommen die in de praktijk veel problemen opleveren. De gangbare tijdschaal wordt nu door insiders benoemd als rudimentair en fungeert slechts bij gebrek aan beter en soms als 'versiering'. Vaak wordt ze weggelaten. Voor het praktische geologische werk is ze geen uitgangspunt, hoewel dit wel vaak wordt gedacht.

Ing. H. Wiegiers (1927) studeerde weg- en waterbouwkunde aan de HTS te Groningen. Hij was daarna werkzaam bij de Rijkswaterstaat en de Provinciale Waterstaat van Drenthe. Sinds 1970 was hij actief in diverse nationale en internationale onderzoeksgroepen op het gebied van de ingenieurs-geologie (exploratie en exploitatie van oppervlaktedelfstoffen) en de normalisatie in de civiele techniek.

noten:

- 1 Prof. dr. J. Lever, destijds hoogleraar biologie aan de V.U. die een evolutionistisch standpunt innam.
- 2 In Frankrijk was het dr. Sanejouand die in het *Bulletin de Liaison des Laboratoires Routiers* stelde: "met de anekdotes van de historische geologie kan ik niets beginnen". In Engeland waren het D.V. Ager en R. Huggett die pleitten voor het catastrofistische karakter van afgezette aardlagen o.m. in resp. *The Nature of the Stratigraphical Record*, London, 1973, blz. 27-31 en *Cataclysms and Earth History*, Oxford, 1989. Zie ook de literatuur vermeld in de publicatie van Van der Louw en Wiegiers, hierna vermeld onder noot 6.
- 3 Ontleend aan R. Hooykaas, *Een christelijke zienswijze aangaande het onderwijs in de natuurwetenschappen*, (vertaling van *The christian approach in teaching science*, 2nd ed., Tyndale Press, London, 1966. Vertaling Mr. J. van den Berg in *Bijbel en Wetenschap*, 5/33, april 1980, blz. 20 e.v.
- 4 De Engelse natuurfilosoof William Whewell (1794 – 1866) was al in de jaren dertig van de 19e eeuw een uitgesproken voorstander van een principieel onderscheid tussen de actualistische geschiedschrijving en de op bronnen gebaseerde cultuurhistorie en voerde de term paleotologie in.
- 5 Een verkorte Nederlandstalige versie van *The principle...* is verschenen bij de K.N.A.W., te weten Hooykaas' rede *Natuur en geschiedenis*, hiervoor reeds vermeld. Ik heb daarop geattendeerd in een artikelenreeks in *De Reformatie*, jaargang 61, nummer 42, 43, 44, resp. 26 juli 1986, 9 augustus 1986 en 23 augustus 1986: 'Reacties vanuit de moderne theologie op het creationisme'.
- 6 Ook catastrofes. Zie daarover R. Hooykaas, '*Catastrophism in Geology, its Scientific Character in Relation to Actualism and Uniformitarianism*', Amsterdam, 1970 en C. v.d. Louw en H. Wiegiers, *De zondvloed in Nederland, sporen van catastrofes in Nederlandse bodem*, Leiden 1996, met veel literatuur-verwijzingen.
- 7 *Natuur en geschiedenis*, 1996, blz. 16, 17, 28, 29 en 32.
- 8 Mijn 'De evolutie-idee: filosofie achter de natuurwetenschap', in: *In het licht van Genesis*, Barneveld, 1986, blz. 123 e.v.

Liedboek gez. 109: Hoor een heilig koor van stemmen

lied van de week

Aan het einde van het liturgisch jaar wordt in het bijzonder stilgestaan bij eschatologische thema's als de voleinding, de Jongste Dag, de verbondenheid met de heiligen in de hemel. Voor zondag 25 november staat een lied op het rooster dat vooral over de laatstgenoemde notie gaat. De tekst van het lied van deze week is van Engelse herkomst, terwijl de melodie van Nederlandse origine is.

J. Smelik ■

De oorspronkelijke tekst ('Hark the sound of holy voices') werd gedicht door Christopher Wordsworth, een oomzegger van de beroemde dichter William Wordsworth. Hij werd op 30 oktober 1807 te Bocking (Essex) geboren. Vanaf 1850 was Wordsworth predikant in Stanford-in-the-Vale (Berkshire) en aartsdiaken van de Westminster. In 1868 werd hij bisschop van Lincoln, een functie die hij tot zijn overlijden op 20 maart 1885 bleef bekleden. Wordsworth heeft op uiteenlopende gebieden gepubliceerd. Als kenner van het Grieks schreef hij verschillende boeken over de oude Griekse cultuur. Tevens publiceerde hij veel op het gebied van bijbelexegese. Ook als lieddichter liet hij van zich horen. In 1863 verscheen een liedbundel van zijn hand: *The Holy Year; or Hymns for Sundays and Holy days Throughout the Year, and for Other Occasions*.

Over de functie van zijn liederen zei Wordsworth: "It is the first duty of a hymn to teach sound doctrine and thence to save souls". Dus: de eerste taak van een lied is om de leer te onderwijzen waardoor zielen gered worden. Van zijn liederen zijn vandaag de dag in Angelsaksische landen nog zo'n vijftien hymns min of meer bekend. Tot de bekendste hoort het lied 'Hark the sound of holy voices', dat zes coupletten telt.

Wordsworth schreef zijn lied voor 'All Saints Day' (Allerheiligen). Als tekst boven het lied verwees hij naar Openbaring 7:14: "En hij zeide tot mij: Dezen zijn het, die komen uit de grote verdrukking, en zij hebben hun gewaden gewassen en die wit gemaakt in het bloed des Lams."

Wie het lied bekijkt, ziet al snel dat eigenlijk de verzen 9-17 uit het hoofdstuk verwerkt zijn. Het lied is geen berijming van dit schriftgedeelte. Het is een hymnische bewerking waarin we elementen uit Openbaring 7:9-17 successievelijk in het lied terugvinden. De liedtekst spreekt geheel voor zichzelf. Fraai is de trinitarische lofverheffing in het slotcouplet, waarbij tevens gerefereerd wordt aan de geloofsbelijdenis van Nicea.

Van dit lied bevat het *Liedboek voor de Kerken* een mooie vertaling van de hand van Willem Barnard. Hij wist daarbij dicht bij de tekst van het origineel te blijven. Barnards bewerking verscheen voor het eerst in zijn *De Tale Kanaäns (Een leergang liederen)* uit 1963. Daarin nam hij het op bij de eerste zondag van de zomer, omdat volgens

byzantijs gebruik op die zondag de heiligen herdacht worden.

Melodie

In de afgelopen 150 jaar is de liedtekst van Wordsworth op verschillende melodieën gezongen. Om een paar te noemen: in *Anglican Hymn Book* (1871) plaatste men bij de tekst de melodie met de bijnaam 'Sanctuary' van John B. Dykes. In *The English Hymnal* (1924/ rev. 1933) en *Songs of Praise* (1925) gaat het lied vergezeld van de melodie met de bijnaam *Vision* van S. Mason. In de laatstgenoemde bundel staat bij het lied de aantekening: "This hymn may also be song to In Babilone, 173". De melodie die bij hymn 173 staat, is de melodie die we ook in het *Liedboek voor de Kerken* bij het lied van Wordsworth aantreffen. Het aardige is nu dat in de Engelse liedbundels als herkomst van de melodie aangegeven wordt: 'Dutch Traditional Melody'.

De melodie is dus van Nederlandse herkomst en is afkomstig uit het eerste deel van de dertiendelige bundel *Oude en nieuwe Hollantse Boeren Lietjes en Contredansen*, die tussen 1700-1716 door Estienne Rogier te Amsterdam uitgegeven werd. Dit is de grootste en belangrijkste melodieënverzameling uit het begin van de 18de eeuw. In tegenstelling tot wat Jan van Biezen in het *Compendium* (pag. 321) schrijft, hebben de Engelsen de melodie niet de bijnaam 'In Babilone' gegeven; die naam had de melodie namelijk al in de bundel van Estienne Rogier.

Zowel in de Engelse bundels als in de oorspronkelijke, Nederlandse bron staat de melodie in halve en kwartnoten genoteerd. In de *Liedboek*-notatie zijn die waarden gehalveerd (kwart- en achtstenoten).

De melodie is niet moeilijk, wat onder meer komt doordat de regels 1 & 2 gelijk zijn aan de regels 3 & 4 en 7 & 8. Karakteristiek voor de melodie zijn de vele melisma's van twee achtste noten. Dat wil zeggen dat deze twee achtste noten steeds op één lettergreep gezongen worden. Regel 6 eindigt met een melisma van twee kwartnoten op het woord 'glans'. De melisma's geven de melodie een vreugdevol en ietwat licht karakter.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn

Pleitbezorger van de liturgie van Gods verbond

In memoriam Gerardus van Rongen
(16 mei 1918 - 27 oktober 2006)

Op vrijdag 27 oktober j.l. overleed in Secret Harbour te Australië op 88-jarige leeftijd G. van Rongen, emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Steenwijk.

J. Smelik ■

Toen hij me afgelopen augustus mailde dat bij hem een kwaadaardige tumor met uitzaaiingen geconstateerd was, voegde hij daaraan toe: *De troost, Christus' eigendom te zijn in leven en sterven is realiteit. Dat maakt alles gemakkelijker. Daarin zijn wij rijk!* Drie dagen voor zijn overlijden had ik met broeders en zusters in een Zuidhorns verzorgingshuis net over psalm 16 gesproken, de oudtestamentische hymnische pendant van zondag 1 uit de catechismus. David zingt daar dat hij het eigendom is van Adonai zodat zijn ziel niet overgegeven zal worden aan het dodenrijk. Vanuit deze troostvolle zekerheid was broeder Van Rongen tot het laatste moment intens bezig met de kerkdienst en de kerkmuziek. Dat waren de zaken uit Gods koninkrijk die heel in het bijzonder zijn warme belangstelling hadden.

Van Rongen heeft het grootste deel van zijn actieve dienst buiten Nederland gewoond. Maar door zijn publicaties was hij na de Vrijmaking de grote initiator en stimulator van de liturgische beweging binnen ons kerkverband. Zijn eerste publicatie op dit gebied was het opstel 'Eredienst en muziek', dat in de *F.Q.I.-Almanak* van 1940 verscheen. Hij studeerde toen in Kampen. Daar had hij eens tijdens een bijeenkomst van het studentencorps, waar de befaamde theoloog G. van der Leeuw sprak, het orgel bespeeld en de beroemde spreker had zich lovend uitgelaten over dat orgelspel. Daar was Van Rongen - zo vertrouwde hij me toe - "best een beetje trots op". Deze Van der Leeuw stond in ons land volop in het middelpunt van de liturgische belangstelling toen Van Rongen zich ging bezighouden met de liturgie. In zijn zojuist genoemde opstel had hij scherpe kritiek geleverd op Van der Leeuws opvatting dat muziek in de kerkdienst

in nauwe relatie stond met wat Rudolf Otto het 'numineuze' en 'fascineuze' noemde. Geheel in lijn met Luther en Calvijn stelde Van Rongen daar tegenover dat muziek in de kerkdienst primair een dienende taak heeft. Dat wil zeggen: zij is voor alles dienaar van het Woord en niet van het religieuze gevoel of de esthetica. Daarom vroeg hij in zijn opstel nadrukkelijk aandacht voor de kwaliteit van de psalmberijming, voor herstel van de psalmmelodieën, die toen nog niet-ritmisch werden uitgevoerd, en voor goed orgelspel.

Wie het opstel nu leest, ontdekt dat het de grondlijn bevat van Van Rongens latere liturgische onderwijs: de kerkdienst is een verbondsontmoeting tussen God en zijn volk en dat vraagt om een zorgvuldige doordenking van, en eerbiedige omgang met de hele liturgie.

In 1944 werd Van Rongen predikant van de Gereformeerde Kerk te Waardhuizen. Daarna diende hij de gemeenten in Zwijndrecht (1948), Leiden (1952), Launceston (1955) en Grand Rapids (1973) en Steenwijk (1977). Gedurende zijn hele actieve dienst, en ook na zijn emeritaat in 1983, toen hij voor de tweede keer naar Australië emigreerde, heeft Van Rongen aandacht gevraagd voor de kerkdienst. Hij wist dat hij - vooral in de jaren vijftig en zestig - een roepende in de woestijn was. Maar hij was diep doordrongen van het belang van het onderwerp: de Schrift zelf gaat daarin voor. Mede daartoe opgeroepen door K. Schilder besteedde hij in 1949 in dit blad ruim aandacht aan de hervormde liturgische beweging. Hij nam krachtig en principieel afstand waar dat geboden was, maar stelde tegelijk - en dat was toentertijd een novum - dat gereformeerden ook veel van deze beweging konden leren, namelijk om positieve aandacht te besteden

aan de kerkdienst en zich te bezinnen op theorie en praktijk van de liturgie.

En wat hij daarbij op het oog had, schreef hij in 1955 neer in een artikelenserie in de *Gereformeerde Kerkbode voor de Classis Gouda-Leiden-Woerden*. Deze serie vormde de basis voor zijn meest bekende boek dat een jaar later verscheen: *Zijn schone dienst. Studies over de gereformeerde liturgie*. Een soort uittreksel daarvan verscheen in 1968 in de brochure: *De liturgie van Gods Verbond*. Daarin presenteerde en verdedigde Van Rongen tevens een liturgie die zeven jaar later officieel werd ingevoerd en bekend staat als de 'Orde van Kampen 1975'. In *Zijn ene Woord* (1974) publiceerde Van Rongen een opmerkelijk artikel waarin hij - als eerste in Nederland - aandacht vroeg voor 'het gebod van David' (2 Kron. 29) en de betekenis daarvan voor de hedendaagse kerkmuzikale praktijk. Dit fundamentele artikel is nog steeds volop actueel en aan te bevelen voor allen die nadenken over muziek in de kerkdienst. Drie jaar later hervatte hij zijn theologiestudie in Kampen met als hoofdvak Liturgiek. Op 6 juni 1980 behaalde hij op 62-jarige leeftijd de doctorale bul.

Precies een halve eeuw na zijn eerste liturgische publicatie, in 1990, verscheen zijn driedelige werk *Met al de heiligen*, waarin hij in de eerste twee delen een uitvoerig exposé gaf van de liturgiegeschiedenis. In deel 3 werden de verschillende onderdelen van de eredienst behandeld. Het boek raakte ook buiten de vrijgemaakt-gereformeerde kerken bekend en oogstte daar waardering.

Zijn laatste Nederlandstalige boek op liturgisch gebied, *Ja en Amen*, werd in 1998 uitgegeven door de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten en bevatte een historische toelichting op de onderdelen van het *Gereformeerd Kerkboek*. Hij vertrouwde het mij toe ("Wij zitten op één lijn!") om de recente Nederlandse ontwikkelingen te beschrijven omdat hij die vanuit Australië niet meer voldoende had kunnen bijhouden.

Na die tijd bleven we via de e-mail contact houden. Bij het ontstaan van mijn artikel in *Vuur en Vlam* (deel 3, 2004) over de liturgische ontwikkelingen na de Vrijmaking, fungeerde hij als mijn gewillige vraagbaak voor zaken die nergens beschreven staan.

Afgelopen zomer bedankte hij me voor mijn boek *Gods lof op de lippen* omdat er dingen in stonden die hem erg getroffen hadden en "waarover ik zelf nooit zo diep heb nagedacht. Dus helpt het me". En hoewel hij toen al wist dat zijn einde naderde, kondigde hij meteen aan dat hij op basis van het boek diverse liturgische aspecten via artikelen bij de Australische kerken onder de aandacht wilde brengen. "Ik hoop dat mij de tijd ervoor gegund wordt." Zo stuurde hij me op 2 oktober j.l. nog vijf artikelen die hij had geschreven voor het blad *Una Sancta*. Vanuit de bijbelse notie 'gedenken' gaf hij daarin onderwijs over de wijze waarop de Here gediend wil worden op zondag en doorde-weekse dagen. Zijn laatste mailtje ontving ik op 3 oktober: het ging over het Geneefse psalter en in het bijzonder over de melodieën daarvan, want hij maakte zich druk dat in Canadese zusterkerken een aantal van deze melodieën vervangen dreigde te worden. Hij wilde bovendien iets weten over de juiste notatie van de psalm-melodieën.

Het waren onderwerpen waarvan menigeen zal denken: heeft een mens die de dood recht in de ogen kijkt, niet wat beters te doen dan zich bezig te houden met liturgie en kerkmuziek?

Maar juist hierin kwam Van Rongens diepe overtuiging nog eens tot uiting, namelijk dat de liturgie op aarde niet los gezien kan en mag worden van de liturgie in de hemel. Het is immers dezelfde God van het verbond die oorsprong, doel en zin van alle liturgie is. En het is één verbondsvolk dat Hem aan beide zijden van de doodsgrens dient. Want de Here geeft onze zielen niet prijs aan het dodenrijk (Ps. 16:10). En daarom wist voorganger Van Rongen dat wij onze liturgische taak te vervullen hebben tot onze laatste adem, om daarna in de volmaakte hemelse eredienst op te ademen. Liturgie stoort zich niet aan grenzen van tijd en dood:

*Wij zullen naar zijn land geleid
doorleven tot in eeuwigheid
en zingen bij zijn wederkeer
een nieuw gezang voor God de Heer.*
(LvK gez. 225)

Dr. Jan Smelik

Rembrandt

en de traditie van de nieuwtestamentische prentkunst

Op een tentoonstelling van de bijbelse prenten van Rembrandt, valt veel te genieten. Met een goede catalogus erbij valt er ook veel te leren. Maar één ding zul je er niet ontdekken, namelijk hoe origineel Rembrandt is. Bij het woord 'origineel' denken we vaak aan het maken van iets volstrekt nieuws, puur uit de verbeelding. De praktijk is anders. Elke meester maakt studie van voorbeelden. Vaak geldt de regel: hoe groter meester hoe meer bekendheid met werk van anderen. Daarom is het een gouden greep geweest van conservator dr. Peter van der Coelen om de nieuwtestamentische prenten van Rembrandt tentoon te stellen tussen een aantal eveneens nieuwtestamentische prenten van Rembrandts voorgangers en tijdgenoten. Zo vult het Rotterdamse museum Boymans van Beuningen drie zalen met de indrukwekkende expositie 'Rembrandts Passie'.

W.L. Meijer ■

Links zien we een houtsneede met de *Thuiskomst van de verloren Zoon* van omstreeks 1548, rechts hetzelfde onderwerp op een ets van Rembrandt uit 1636.

Je hoeft geen deskundige te zijn om te zien dat Rembrandt het compositieschema van zijn voorganger volledig heeft overgenomen. Hij zet de figuren alleen een beetje meer op afstand neer en onderscheidt zich door een heel andere stijl en verteltrant. De vader buigt zich bij Rembrandt zo sterk over z'n zoon heen, dat hun lichamen als het ware één figuur vormen, een soort driehoek. Doordat deze driehoek ook nog afsteekt tegen een blank stuk muur, komt onze blik daar tot rust.

Dit is een van de bekendste voorbeelden van ontlening bij Rembrandt, en een van de duidelijkste. Rotterdam laat ook veel minder bekende en niet eerder getoonde ontleningen zien, waarvan sommige aanmerkelijk meer kijktraining vragen.

Originele tentoonstelling

Op de tentoonstelling hangt het werk in thematische groepen bij elkaar, in de volgorde van het Nieuwe Testament. Eerst de prenten met betrekking tot de aankondiging van Christus' geboorte, de vlucht naar Egypte, en de jeugd van Christus. Dan de voorstellingen van zijn publieke optreden en zijn leer, vervolgens die over het lijden en sterven. Het geheel sluit af met onderwerpen die vaak verbonden zijn met het boek Handelingen: de hemelvaart, Pinksteren, de dood van Maria, de genezingen door Johannes en Petrus, de steniging van Stefanus, enzovoort tot aan uitbeeldingen van het laatste oordeel.

De oplettende lezer heeft al ontdekt dat naast het Nieuwe Testament ook de apocriefen een bron van inspiratie vormen. Hiernaast, en vaak hiermee vermengd, leven ook elementen uit de legenden in veel prenten voort.

Wie in alle rust rondkijkt, zal al gauw verrassende ontdekkingen doen. Hij ziet niet alleen hoe Rembrandt veel aan anderen ontleent, maar ook hoe anderen weer vondsten van Rembrandt overnemen.

Uitmuntende catalogus

Toch zal het niet lukken om alleen kijkend de winst van deze bijzondere tentoonstelling binnen te halen. De prenten hebben betekenissen uit een eeuwenlange traditie in zich opgezogen, betekenissen die ons vandaag vaak op allerlei niveaus ontgaan. Om deze te leren ontdekken hebben we echt een handleiding nodig. En die is er. Met ongelooflijke kennis van zaken weet Peter van der Coelen - die ook de catalogus schreef - ons binnen te voeren in een unieke beeldtraditie, die kort voor de reformatie begon. Natuurlijk was het Nieuwe Testament in de Middeleeuwse verbeelding niet afwezig, maar met het optreden van Lucas van Leyden begint omstreeks 1506 iets nieuws. Door de vele vergelijkingen wordt duidelijk waar Rembrandt zijn beeldgedachten vandaan haalde en in hoeverre hij aansloot bij de gangbare voorstellingswereld. Vaak koos hij onderwerpen die de groten vóór hem ook al gekozen hadden, maar nu en dan komt hij met een onderwerp dat zelden of nooit is uitgebeeld.

Welke conclusies hieruit te trekken zijn ten aanzien van Rembrandts eigen geloofsovertuiging, blijft een spannende vraag. Van alle kanten worden claims gelegd. De bekendste zijn: antikatholiek, doopsgezind, calvinistisch, remonstrants, joods en sinds kort, filosofisch. Dit jaar lijkt de meest verbreide opvatting dat Rembrandt maar één doel had: zich met de groten meten en ze allemaal overtreffen. De schrijver van de catalogus is van mening dat Rembrandts prenten geen uitdrukking geven aan 'zijn confessionele roerselen', maar aan 'zijn artistieke ambitie'.¹⁾ Deze opvatting is goed te plaatsen tegen de achtergrond van een tentoonstelling die alle nadruk legt op de kunstzinnige kant van Rembrandt. Tegen een sterker inhoudelijke achtergrond kan mijns inziens meer gezegd worden. De kunstkenner Gary Schwarz bijvoorbeeld legt sterke nadruk op Rembrandts oeuvre als een welsprekende vorm van verkondiging. Hij stelt Rembrandt aan ons voor als 'een christelijk redekunstenaar van het penseel'. Dat Rembrandts kerkelijke positie onzeker is, leidt bij hem niet tot de conclusie dat we diens werk alleen maar artistiek kunnen benaderen. Rembrandts christelijkheid, schrijft hij, is 'niet institutioneel', maar wel 'confessioneel'.²⁾ Daar is iets voor te zeggen. Wellicht zelfs meer dan Schwarz doet.

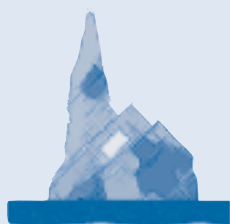
Willem L. Meijer is [oud-]docent kunst- en cultuurgeschiedenis aan de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle en auteur van verschillende boeken op dit gebied. Dit jaar verscheen zijn *Rembrandt en het Evangelie. Beeldgedichten & beeldgedachten*.

N.a.v. de tentoonstelling *Rembrandts Passie. Het Nieuwe Testament in de Nederlandse prentkunst van de zestiende en zeventiende eeuw*. Museum Boijmans Van Beuningen, Museumpark 18-20 [tel.: 010 - 4419475], Rotterdam. Tot 21 januari 2007. De gelijknamige catalogus, geschreven door dr. Peter van der Coelen, is een uitgave van het museum. Rijk geïllustreerd, 192 pp. Prijs € 29, 50.

noten:

1 Catalogus *Rembrandts Passie*, p. 28

2 Gary Schwarz, *De grote Rembrandt*. Zwolle 2006, p. 353

uit de kerken

Curaçao - beroepen (vijftig procent): C.S. Alderliesten te Assen-Marsdijk, die dit beroep heeft aangenomen.

Lutten - beroepen: kand. R.T. te Velde te Dronten.

Terneuzen - beroepen: D.W. Krol te Assen-Zuid

Ons algemeen onbetwijfeld maatschappelijk geloof

meegelen

‘Als je maar gezond bent’. Is dat niet het belangrijkste in je leven: gezondheid? In een column in *Woord en Dienst* (tweeweke-lijks opiniërend magazine voor de Protestantse Kerk in Nederland) schrijft Henk Veltkamp over ‘het uitdrukkelijk beleden geloof in een utopie – kenmerkend voor onze westerse cultuur sinds het midden van de vorige eeuw’:

“Honderd procent gezondheid, in de breedste zin van het woord, is van een onbereikbaar ideaal tot een nominante waarde en een na te streven norm geworden. Dat wensen we elkaar ook – te pas en te onpas – toe. “Gezondheid is toch maar alles!”

Steeds meer mensen noemen gezondheid als antwoord op de vraag wat ze als het belangrijkste in hun leven zien. Gezondheid is van iets waarop je hoopt, steeds meer een centrale waarde geworden. Van een noodzakelijk middel om bepaalde doelen in het leven te kunnen

realiseren tot belangrijk levensdoel in zich. Wat overigens eerder blijkt te leiden tot overtrokken verwachtingen dan tot een gezondere levensstijl.

Je zult maar ziek zijn. Bovenop alle sores en zorgen daarvan krijg je dan ook nog eens het gevoel dat je je niet houdt aan de regels van de gezondheidsmaatschappij, en je dus schuldig maakt aan afwijkend gedrag. Dat wordt, zoals bekend, bestraft.

Niet zo’n wonder dus dat de taal van de gezondheidszorg hier en daar aan de criminologie lijkt ontleend. Als de patiënt van iets verdacht wordt, stelt de dokter een onderzoek in, waarbij de patiënt uitvoerig wordt ondervraagd, en zonodig verder vervolgd. Als het tot een uitspraak gekomen is, wordt dat aangetekend in je dossier, soms volgt opname, je krijgt een polsbandje om, en wordt vastgelegd aan allerlei lijnen en slangen. Sommigen krijgen levenslang. Eigen schuld. Had je maar niet ziek moeten worden.

Gezond geldt als norm, ziek als uitzondering. Dus tellen zieken niet meer voor vol. Die zijn namelijk gezakt voor het belangrijkste examen-vak van onze cultuur: gezondheid. Gezondheid is onze gezindheid geworden. Precies: onze algemeen onbetwijfelde zieken kunnen daar soms behoorlijk last van hebben...”

Ds. T. Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont in Usquert.

Geef Red een Kind deze kinderen een kans

Lalremzo - 9 jaar

Vinith - 5 jaar

SponsorKind

De ouders van Lalremzo en Vinith zijn straatarm. Ze verdienen niet genoeg om voor hun gezin te kunnen zorgen. Zonder u kunnen Lalremzo en Vinith niet naar school. Met uw hulp kunnen wij hen een dagelijkse maaltijd geven en krijgen zij onderwijs. Samen met u geven we hen de kans op een goede toekomst. Lalremzo en Vinith zijn geen uitzondering. Help ons helpen. Dat kan al voor € 22,50 per maand.

Voor meer informatie: www.redeenkind.nl
Tel. 038 - 460 46 48 • E-mail: info@redeekind.nl

Opfriscursus voor je huwelijk

Nicky en Sila Lee – Ik ook van jou!

Een onmisbaar boek voor ieder stel dat gaat trouwen of al getrouwd is.

Dit boek van de **Marriage Course** helpt bij het opbouwen of vernieuwen van je huwelijk. Het is een praktisch boek over communiceren, conflicten oplossen, seksualiteit, de kracht van vergeving, omgang met (schoon)ouders.

312 pagina's, € 19,90

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten-motief.nl – 020-524 10 10 – in de boekwinkel